

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การสำรวจและการสร้างมูลค่าเพิ่มในแหล่งท่องเที่ยวเชิงผจญภัยของพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การสำรวจและการสร้างมูลค่าเพิ่มในแหล่งท่องเที่ยวเชิงผจญภัยของพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อสำรวจและวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงผจญภัยของชุมชนในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก และ2) เพื่อให้ได้แผนพัฒนาเชิงนโยบายด้านการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แหล่งท่องเที่ยวเชิงผจญภัยในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก โดยกระบวนการมีส่วนร่วม และมีขอบเขตของโครงการวิจัยทั้ง 3 ด้าน คือ

ด้านเนื้อหา โครงการวิจัยมุ่งเน้นการสำรวจและวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงผจญภัยของชุมชนในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก และขยายผลสู่การจัดทำแผนพัฒนาเชิงนโยบายด้านการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แหล่งท่องเที่ยวเชิงผจญภัยในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคการศึกษา และภาคเอกชน

ด้านกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้นำชุมชน หรือปราชญ์ชุมชน ที่อยู่ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงผจญภัยในเขตจังหวัดพิษณุโลก จำนวน 40 คน องค์กรบริหารส่วนตำบลในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 98 แห่ง

ด้านพื้นที่การเก็บข้อมูลในพื้นที่ 9 อำเภอ ของจังหวัดพิษณุโลก ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอเนินมะปราง อำเภอนครไทย อำเภอบางกระทุ่ม อำเภอบางระกำ อำเภอชาติตระการ อำเภอวังทอง อำเภอพรหมพิราม และอำเภอวัดโบสถ์

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การสำรวจและการสร้างมูลค่าเพิ่มในแหล่งท่องเที่ยวเชิงผจญภัยของพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก ผลการศึกษาพบว่า -

ประการแรก จังหวัดพิษณุโลกมีประวัติความเป็นมาและความสำคัญ ในฐานะที่จังหวัดพิษณุโลก เป็นเมืองที่มีประวัติความเป็นมาที่เก่าแก่ก่อนการก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัย ของราชวงศ์พระร่วง โดยมีหลักฐานว่าพิษณุโลก หรือสองแคว เป็นเมืองที่อยู่ใต้การปกครองของราชวงศ์พ่อขุนผาเมือง จนกระทั่งถึงสมัยพ่อขุนรามคำแหง จึงได้ทรงยึดเมืองสองแควเข้าไว้ในอาณาจักรสุโขทัย เพื่อสกัดกั้น

มิให้อาณาจักรอยุธยาแผ่ขยายอำนาจขึ้นมาครอบครองสุโขทัย แต่ในที่สุดเมื่อถึงสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 (ขุนหลวงพระงั่ว) ครองกรุงศรีอยุธยา พระองค์ก็สามารถทำสงครามยึดเมืองสองแควได้ เมืองสองแควจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรอยุธยา และมีฐานะเป็นราชธานีของหัวเมืองฝ่ายเหนือ เมืองสองแควจึงถือเป็นเมืองสำคัญทางยุทธศาสตร์เมืองหนึ่งของกรุงศรีอยุธยา และเคยเป็นเมืองหลวงของอยุธยาอยู่ช่วงหนึ่งในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทั้งได้ทรงเปลี่ยนชื่อเมืองสองแควเป็นพิษณุโลกด้วย (จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ, 2537) ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 พิษณุโลกจึงเปลี่ยนฐานะจากมณฑลพิษณุโลกเป็นจังหวัดของประเทศจนถึงปัจจุบัน

จังหวัดพิษณุโลกตั้งอยู่ภาคเหนือของประเทศไทยห่างจากกรุงเทพฯ 320 กิโลเมตร มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 10,815 ตารางกิโลเมตร หรือ 6,759,909 ไร่ และแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 9 อำเภอ คือ อำเภอเมืองพิษณุโลก อำเภอมังทอง อำเภอพรหมพิราม อำเภอบางระกำ อำเภอบางกระทุ่ม อำเภอนครไทย อำเภอวัดโบสถ์ อำเภอชาติตระการ และอำเภอนิคมพัฒนา

จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเป็นเมืองเขตภาคเหนือตอนล่างได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เพราะจังหวัดพิษณุโลกเป็นจังหวัดที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งที่มีศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย และมีความพร้อมในด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว สอดคล้องกับวิสัยทัศน์จังหวัดที่จะเป็นเมืองบริการสีเขียวอิน โดจีน และจังหวัดพิษณุโลกจะเป็นจุดเชื่อมต่อไปยังภูมิภาคอื่นๆ ได้

จาก 9 อำเภอของจังหวัดพิษณุโลก มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงผจญภัยที่ได้ทำการสำรวจ รวมทั้งสิ้น 26 แห่ง ล้วนเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจและควรสร้างมูลค่าเพิ่มของแหล่งท่องเที่ยวเชิงผจญภัย โดยมุ่งพัฒนาและเตรียมความพร้อมแหล่งท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มชอบผจญภัย (Adventure Tourists) ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ดังนี้

1. ชุมชนคอนทอง อำเภอเมือง มีศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว คือ อ่างเก็บน้ำห้วยส้มเค็ม
2. ชุมชนสมอแข อำเภอเมือง มีศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว คือ บึงลาดบัวขาวและบึงราชนก
3. ชุมชนบ้านดง อำเภอชาติตระการ มีศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว คือ เขาธนูทองและเขาบ่อม้า
4. ชุมชนสวนเมี่ยง อำเภอชาติตระการ มีศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว คือ แก่งบัวคำ
5. ชุมชนท่าสะแก อำเภอชาติตระการ มีศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว คือ เขาหลักกว่างและแก่งหาดอ้อย
6. ชุมชนป่าแดง อำเภอชาติตระการ มีศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว คือ น้ำภาคน้อยและทุ่งดาวกระจาย
7. ชุมชนบ่อภาค อำเภอชาติตระการ มีศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว คือ ป่าน้ำจวง
8. ชุมชนนิคมพัฒนา อำเภอบางระกำ มีศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว คือ บึงใหญ่และลำธารกรุงศรี

9. ชุมชนท่าศาล อำเภอบางกระทุ่ม มีศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว คือ บึงหล่ม บึงชะเลียง และ บึงเตย
10. ชุมชนคงประคำ อำเภพรหมพิราม มีศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว คือ เขาปราง
11. ชุมชนคันไช้ อำเภอวัดโบสถ์ มีศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว คือ แก่งน้ำโจน แก่งเจ็ดแคว ตาดช้างตก และห้วยลำพู่
12. ชุมชนวังนกแอ่น อำเภอวังทอง มีศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว คือ เขาเรด้า
13. ชุมชนบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย มีศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว คือ เขาผาประตู่เมืองและ แก่งโตน
14. ชุมชนพันชาติ อำเภอนิคมบ่งไพร่ง มีศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว คือ แหล่งแร่ทองคำ เขาพนมทอง
15. ชุมชนบ้านมุง อำเภอนิคมบ่งไพร่ง มีศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว คือ กลุ่มถ้ำบ้านมุง

ประการที่สอง จากผลการวิจัยสามารถสรุปแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงผจญภัยในพื้นที่จังหวัด พิษณุโลก แบ่งออกเป็น 7 ประเภท ซึ่งแยกออกเป็นประเด็นย่อยทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านบุคลากร ด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์ ด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยวครั้งนี้

1. แผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงผจญภัยประเภทเดินป่า เป็นแผนที่เหมาะสมกับชุมชนในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก ได้แก่ ชุมชนบ้านคง ชุมชนท่าสะแก ชุมชนบ่อภาค ชุมชนคงประคำ ชุมชนวังนกแอ่น และชุมชนบ่อโพธิ์
2. แผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงผจญภัยประเภทสำรวจน้ำตก เป็นแผนที่เหมาะสมกับชุมชนในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก ได้แก่ ชุมชนป่าแดง ชุมชนคันไช้ และชุมชนบ่อโพธิ์
3. แผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทล่องแพและล่องแก่ง เป็นแผนที่เหมาะสมกับชุมชนในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก ได้แก่ ชุมชนสวนเมี่ยงและชุมชนคันไช้
4. แผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทโรยตัวปีนหน้าผา เป็นแผนที่เหมาะสมกับชุมชนในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก คือ ชุมชนป่าแดง
5. แผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทสำรวจถ้ำ เป็นแผนที่เหมาะสมกับชุมชนในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก คือ ชุมชนบ้านมุง
6. แผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทกิจกรรมกีฬาและนันทนาการ เป็นแผนที่เหมาะสมกับชุมชนในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก ได้แก่ ชุมชนคอนทอง ชุมชนสมอแข ชุมชนนิคมพัฒนา ชุมชนท่าศาล และชุมชนพันชาติ
7. แผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทเส้นทางจักรยาน เป็นแผนที่เหมาะสมกับชุมชนในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก คือ ชุมชนป่าแดง

5.2 อภิปรายผล

การท่องเที่ยวเชิงผจญภัยในประเทศไทยเป็นการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่มีความนิยมอย่างมากในประเทศไทย เพราะการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งรายได้ที่จะนำมาพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า จึงทำให้เกิดการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ซึ่งอาจขึ้น โดยภาครัฐและภาคเอกชนขึ้นได้หลากหลายรูปแบบ อาทิเช่น การเดินป่า (Trekking) การขี่ช้าง (Elephant Riding) การล่องแก่ง (White Water Rafting) เป็นต้น จะเห็นได้ว่ากิจกรรมทางการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่สร้างความสนุกสนานเพลิดเพลินให้กับนักท่องเที่ยว พื้นที่ชุมชนจังหวัดพิษณุโลกมีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง คือ ชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่งดงาม เมื่อนำมาพิจารณาจากองค์ประกอบตามหลักทฤษฎี 5As คือ สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) และสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว (Amenity/Facility) ที่พัก (Accommodation) กิจกรรมทางการท่องเที่ยว (Activity) พื้นที่ของชุมชนในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลกมีแหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากรทางธรรมชาติที่งดงาม มิใช่เพียงแต่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงระดับจังหวัดเท่านั้น แต่ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงระดับประเทศอีกด้วย ในด้านการเข้าถึง พื้นที่ท่องเที่ยวของชุมชนในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก มีความสะดวก อันเนื่องมาจากพื้นที่ดังกล่าวมีการคมนาคมที่ไม่สะดวกบ้างในการเข้าถึง บางแห่งไกลจากตัวจังหวัดพิษณุโลกมาก และสุดท้ายในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ยังขาดการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น พื้นที่ท่องเที่ยวสถานที่จอดรถที่เป็นระเบียบ ขาดห้องน้ำ ห้องสุขา หรือพื้นที่ที่มีการล่องแก่งก็ยังคงขาดน้ำขึ้น-ลง สำหรับการล่องแก่งที่ได้มาตรฐานสากล ยังขาดห้องน้ำ ห้องสุขา และห้องเปลี่ยนเสื้อผ้า ตลอดจนยังขาดป้ายสื่อความหมายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ เพราะป้ายสื่อความหมายถือเป็นหัวใจสำคัญที่จะอธิบายข้อมูลต่างๆ ให้แก่นักท่องเที่ยว

ตามหลักการของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540) ที่ได้กำหนดขอบเขตของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าครอบคลุมองค์ประกอบหลัก (Key Elements) ซึ่งมีอยู่ 4 ด้าน คือ องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity or Authentic or Endemic or Unique) ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (Eco System) ในพื้นที่นั้นๆ ดังนั้นองค์ประกอบของพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature-Based) จะเห็นได้ว่าพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงผจญภัยของชุมชนในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลกจะต้องอาศัยระบบนิเวศในการขับเคลื่อนเข้าสู่การท่องเที่ยว ใดอย่างใดก็ตามการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนยังจะต้องเกี่ยวข้องกับการวางแผนท่องเที่ยวทั้งระบบ เพื่อเป็นการรักษาทรัพยากรทางธรรมชาติไว้เอาอย่างยั่งยืน

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขตจึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainably management tourism) การท่องเที่ยวในรูปแบบนี้ เป็นการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม โดยต้องไม่เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม หรือถ้าเกิดจะต้องเกิดผลกระทบที่น้อยที่สุด ในด้านองค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ จะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ (Learning process) โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องจึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental education based tourism) ในด้านองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนในท้องถิ่น (Involvement of Local community or People participation) ที่มีส่วนร่วมในการคิด มีการวางแผน การปฏิบัติตามแผน ได้รับความไว้วางใจ ติดตามการตรวจสอบ ตลอดจนการร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยว อันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ในท้องถิ่น ทั้งการกระจายรายได้มีการยกระดับคุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทนเพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย จากการกำหนดขอบเขตของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามหลักการของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

นอกจากการใช้แนวคิดมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแล้ว รูปแบบการท่องเที่ยวของชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงผจญภัยในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลกให้เหมาะสมนั้น จะต้องใช้แนวคิด การจัดการท่องเที่ยวชุมชนร่วมด้วย เพราะแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการเข้าใจในหลักการพื้นฐานองค์ประกอบทั้ง 4 ประการ ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เพื่อให้เกิดเข้าใจแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ มุ่งเน้นการรักษาทรัพยากรทางธรรมชาติ และวิธีการเข้าสู่หลักการจัดการแหล่งท่องเที่ยว แต่หากต้องการจัดการการท่องเที่ยวโดยพื้นที่ดังกล่าวเกี่ยวข้องกับชุมชนจะต้องนำแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเข้ามาเป็นแนวทางเพื่อมุ่งเน้นการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้มีศักยภาพควบคุมดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยวและควบคุมนักท่องเที่ยวได้ ดังที่ ชัยนิตย์ วรรณะภุติ (2536) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ชุมชน หมายถึง การอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนจำนวนหนึ่งเพื่ออาศัยทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณนั้นในการดำรงชีวิต โดยมีคนกลุ่มดังกล่าวอาศัยอยู่ร่วมกันใช้ทรัพยากรเพื่อการผลิต ดังนั้นชุมชนจะต้องเป็นผู้จัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง

การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้มีการริเริ่มดำเนินการเผยแพร่ขยายผลให้ชุมชนทดลองดำเนินการโดยมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอ.ส.) ซึ่งพยายามพัฒนาชุมชนโดยอาศัยการท่องเที่ยว ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการท่องเที่ยวเพื่อสร้างให้คนในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง สามารถพึ่งพาตนเองและสร้างชุมชนให้เข้มแข็งซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนภายใต้ทุนของชุมชนที่มีอยู่ ซึ่งแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถพิจารณาได้ 3 มิติ ดังนี้

1. มิติด้านทรัพยากร
2. มิติด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว
3. มิติด้านการจัดการ

อย่างไรก็ตาม การจัดการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยหรือการจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบใดก็ตาม หากเกิดขึ้นภายในชุมชน ชุมชนนั้นจะต้องเป็นฐานและใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนซึ่งสอดคล้องกับหลักการการจัดการท่องเที่ยวชุมชนของ พงณา สวณศรี (2546) ดังนี้ การท่องเที่ยวชุมชนจะต้องมุ่งเน้นให้ชุมชนเป็นเจ้าของ โดยให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และกำหนดทิศทาง เพื่อเป็นการส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง ยกระดับคุณภาพชีวิต เกิดความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม ชุมชนนั้นยังคงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น

นอกจากนี้ก็จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่าง และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น และท้ายที่สุดเกิดการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน ดังเช่นงานวิจัยเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านบ่อเจ็ดลูก (ชัยรัตน์ จุสปาโร และสุจิตราภรณ์ จุสปาโร, 2553) ได้กล่าวถึงว่า การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบ่อเจ็ดลูกเป็นชุมชนมุสลิม คิววีซีจัดการท่องเที่ยวในชุมชนให้เหมาะสมและไม่เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนจนได้รูปแบบการทำที่พักนักท่องเที่ยวชุมชน บริหารโดยกลุ่มชาวบ้านรวมทั้งการบริหารจัดการนำเที่ยวทั้งทางบกและทางเรือ พาชมภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งท่องเที่ยวไปพร้อมๆกัน และจัดตั้งศูนย์บริการกลางซึ่งจะให้ข้อมูลการท่องเที่ยวและจัดสรรรายได้กันในกลุ่มและแบ่งรายได้บางส่วนเพื่อการสาธารณกุศลในชุมชนอีกด้วย

การจัดการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก ยังต้องได้รับการจัดการในอีกหลายด้าน อาทิเช่น การจัดการบุคลากร การจัดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว เช่นเดียวกัน สุพล ศิริพรรณ (2538) ที่พบว่า การท่องเที่ยวได้สร้างปัญหาขยะจำนวนมากให้กับชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว เพราะนั่นเมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามายังมีระบบความเชื่อและค่านิยมที่ต้องการถ่ายทอดความรู้ที่ตนเองมีแก่นักท่องเที่ยว อาทิเช่น การเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับชุมชนของตนเอง การอธิบายความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติทั้งสองข้างทางระหว่างท่องเที่ยว ซึ่งเอกวิทย์ ณ ถลาง (2544) กล่าวว่า การถ่ายทอดความรู้ และการเรียนรู้จากการทำจริงได้ส่งต่อแก่คนรุ่นหลัง เพราะการสั่งสอนด้วยการบอกเล่าเป็นกระบวนการเรียนรู้และการปรับตัวของชาวไทย

และในท้ายที่สุดการท่องเที่ยวจะเป็นช่องทางที่จะนำพาความเจริญในด้านเศรษฐกิจ สังคม โครงสร้างพื้นฐานในแหล่งท่องเที่ยว และการร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังที่พลอยศรี (2546) กล่าวไว้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น ชุมชนในพื้นที่จะต้องไม่สูญเสียเอกลักษณ์ทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม คือ การร่วมกันพัฒนาโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมใน

การดำเนินการไปพร้อมกับการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่องและเกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง การสำรวจและการสร้างมูลค่าเพิ่มในแหล่งท่องเที่ยวเชิงผจญภัยของพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ศึกษาหาขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงผจญภัยเพื่อเป็นการรักษาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวไม่ให้ถูกทำลาย
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสมควรเข้ามาลงทุนสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อรองรับและให้ความปลอดภัยแก่ท่องเที่ยว
3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสมควรที่จะสร้างป้ายสื่อความหมายสำหรับอธิบายข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยให้แก่นักท่องเที่ยว
4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสมควรที่จะเข้ามาให้ความรู้ความเข้าใจการให้บริการนักท่องเที่ยว การอบรมการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยอย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมชุมชน
5. การท่องเที่ยวในชุมชนต้องมุ่งสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนและเยาวชนในพื้นที่รักและร่วมกันดูแลแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเป็นการส่งเสริมและสงวนรักษาการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. มุ่งเน้นการวิจัยท่องเที่ยวชุมชนเพื่อเป็นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละประเภท เช่น แหล่งท่องเที่ยวเชิงผจญภัยประเภทเดินป่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงผจญภัยประเภทสำรวจน้ำตก แหล่งท่องเที่ยวประเภทล่องแพและล่องแก่ง แหล่งท่องเที่ยวประเภทโรยตัวปีนหน้าผา แหล่งท่องเที่ยวประเภทกิจกรรมกีฬาและนันทนาการ และแหล่งท่องเที่ยวประเภทเส้นทางจักรยาน
2. มุ่งต่อยอดสู่งานวิจัยที่มีกลไกพัฒนาองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวชุมชน อย่างเป็นระบบ เครือข่ายการท่องเที่ยว เพื่อส่งเสริมให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้จากชุมชนหนึ่งไปยังอีกชุมชนหนึ่ง

